

Riigikogu õiguskomisjon
oiguskomisjon@riigikogu.ee

Meie 01.03.2025

nr 8-1/2062-1

**JDM muudatusettepanekud
kriminaalkohtupidamise optimeerimise eelnõule
560 SE**

Lugupeetud õiguskomisjoni esimees

Riigikogu menetluses on kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) 560 SE. Justiits- ja Digiministeerium palub muuta ja täiendada nimetatud eelnõu vastavalt käesolevale kirjale.

Muudatusettepanekute tegemisel on silmas peetud mh Riigikogule eelnõu kohta 27.02.2025 kella 19:00ks esitatud arvamusi ja ettepanekuid, millest ministeeriumi hinnangul kindlasti toetamist väärivad on allpool muudatusettepanekuteks vormistatud. Samuti on ministeeriumile teatavaks saanud mõningad praktikas esile kerkinud probleemid, mille lahendamiseks on seaduse operatiivne täiendamine otstarbekas. Täpsemad selgitused ja põhjendused muudatusettepanekute kohta on allpool iga muudatusettepaneku juures.

Justiits- ja Digiministeerium palub Riigikogu menetluses olevas seaduseelnõus 560 SE teha alljärgnevad muudatused.

1)	Eelnõu punkti 7 kohaselt seadustikku lisatav § 14 ¹ lg 3 sõnastada järgmiselt: “(3) Kohus võib menetlusosalist või muud isikut kohustada kohtuistungil osalema videosilla vahendusel, kui see võimaldaks vältida viivitust kohtumenetluses või on vajalik rahvatervise või avaliku julgeoleku tagamiseks ja täidetud on käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud tingimused.”
----	---

	<p>Muudatusega lubatakse sõnaselgelt kohtuistungil isikuid video vahendusel osalema kohustada ka rahvatervise ja avaliku julgeoleku huvides, nt olukorras, kus nakkushaiguse leviku tõkestamiseks on soovitatav vältida rahvakogunemisi või on oht, et nt kannatanu või tunnistaja isiklik ilmumine kohtusse võiks provotseerida rünnaku kohtumajas viibivate inimeste vastu. Ettepanek lähtub TÜ arvamusest.</p>
2)	<p>Eelnõu punkti 7 kohaselt seadustikku lisatav § 14¹ lg 4 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„(4) Süüdistatavat võib kohus üldmenetluses kohtuistungil videosilla vahendusel osalema kohustada üksnes juhul, kui täidetud on käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud tingimused, süüdistataval on olemas või talle tagatakse vajaliku tehnilise lahenduse kasutamise võimalus ning see on vajalik rahvatervise või avaliku julgeoleku tagamiseks või selleta tekiks oht, et kriminaalasjas lõpplahendit mõistliku aja jooksul teha ei ole võimalik.“</p> <p>Muudatusega lubatakse sõnaselgelt kohtuistungil süüdistatavat video vahendusel osalema kohustada ka rahvatervise ja avaliku julgeoleku huvides, nt olukorras, kus nakkushaiguse leviku tõkestamiseks on soovitatav vältida rahvakogunemisi või on oht, et nt kannatanu või tunnistaja isiklik ilmumine kohtusse võiks provotseerida rünnaku kohtumajas viibivate inimeste vastu. Ettepanek lähtub TÜ arvamusest.</p>
3)	<p>Eelnõu punkti 7 kohaselt seadustikku lisatav § 14¹ lg 5 sõnastada järgmiselt:</p> <p>“(5) Kui kohus peab kohtuistungil videosilla vahendusel, tuleb kohtumajas menetlusosalistele tagada võimalus kohtuistungil osalemiseks ja mõistlikule arvule pealtvaatajatele võimalus avaliku istungi jälgimiseks. Kinnipidamisasutuses viibivale menetlusosalisele võib istungil osalemiseks vajaliku tehnilise võimaluse luua kinnipidamisasutuses.“</p> <p>Muudatusega täpsustatakse, et vaid avaliku kohtuistungil jälgimiseks tuleb pealtvaatajatele võimalus luua ning välistatakse valearusaam, justkui video teel toimuva kohtuistungil puhul oleks pealtvaatajatele tekitatud eraldi alus kohtuistungil jälgimiseks.</p>
4)	<p>Eelnõu täiendada punktiga 8a järgmises sõnastuses:</p> <p>„8a) paragrahvi 15¹ pealkiri muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „§ 15¹. Kohtuliku arutamise katkematus ja viivitamatus ning taotluste õigeaegsus““.</p> <p>Ettepanek tõukub advokatuuri poolt Justiits- ja Digiministeeriumile esitatud märkustest, mille kohaselt oleks paragrahvi uus tekst selle praegust pealkirja muutmata jättes üllatuslik.</p>
5)	<p>Eelnõu punkt 10 sõnastada järgmiselt:</p> <p>“10) paragrahvi 19 lõikes 2 asendatakse tekstiosa „ringkonnakohtu koosseisu“ tekstiosaga „ringkonnakohtu kollegiaalsesse koosseisu“;</p>

	<p>Muudatus tõukub Tartu ja Tallinna ringkonnakohtute arvamuses väljendatud seisukohast, mille kohaselt ringkonnakohtutes kolmeliikmeliste koosseisude laiaulatusliku üheliikmeliste koosseisudega asendamise korral läheks ringkonnakohtu praktika ebaühtlaseks. Samuti on väljendatud muret, et vaid üheliikmelises koosseisus maakohtu lahendite tühistamine õõnestaks maakohtu autoriteeti ringkonnakohtu arvelt. Kollegiaalse koosseisu kasutamine kehtivas seaduses sätestatud juhtudel ringkonnakohtute hinnangul ainuisikuliste koosseisude kasutamisega võrreldes märgatavat lisa-ajakulu ei tähenda, kuid võib ringkonnakohtute praktika ebaühtlasemaks muutumise tõttu lõppastmes kohtusüsteemile ja õiguskorrale kahjulikult mõjuda. Seetõttu ringkonnakohtu kohtukoosseisude muutmisest loobutakse. Allesjäänud muudatus täpsustab § 19 lg 2 sõnastust, vältimaks potentsiaalset väärtõlgendust, justkui saaks ringkonnakohtu esimees maakohtuniku ringkonnakohtu nimel kohtuasju lahendada kaasata ainuisikulises koosseisus.</p>
6)	<p>Eelnõu p 13 kohane KrMS § 44¹ lõike 3 muudatusettepanek sõnastada järgmiselt:</p> <p>„(3) Kui kohus määrab kohtumenetluses asenduskaitaja, peab Eesti Advokatuur nimetama kaitaja ühe kuu jooksul arvates kohtumääruse tegemisest. Nimetatud asenduskaitajal on kohustus osaleda kohtumenetluses hiljemalt kahe kuu möödumisel tema nimetamisest arvates. Kui kohtumääruse koostamisest arvates ühe kuu jooksul selgub, et valitud või määratud kaitaja saab ise asuda kaitsekohustust täitma, võib kohus asenduskaitaja määramise tühistada ja asenduskaitaja kaitsekohustusest vabastada, teatades sellest advokatuurile.“</p> <p>Ettepanek tõukub advokatuuri märkusest, et praeguses eelnõus pakutava sõnastuse puhul ei ole selge, millist toimet omab asenduskaitaja määramise tühistamine kaitsekohustusele. Lisatava tekstiosa „ja asenduskaitaja kaitsekohustusest vabastada“ eesmärgiks on selgitada, et enne asenduskaitaja määramise tühistamist kaitsekohustus asenduskaitajal siiski eksisteeris, mitte ei olnud algusest peale õigusliku tähenduseta.</p>
7)	<p>Täiendada eelnõu punktiga 13a järgmises sõnastuses:</p> <p>„13a) paragrahvi 47 lõike 1 punkt 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „1) saada juriidiliselt või füüsiliselt isikult ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutusest kaitseülesande täitmiseks vajalikke andmeid ja dokumente;“,“</p>

	<p>Täienduse eesmärgiks on anda kaitsjale senisest parem võimalus kaitseülesande täitmiseks mh kohtueelses menetluses. Ettepaneku sätte lisamiseks on teinud advokatuur juba varasemalt ning muudatuse ajendiks on see, et kaitsjad sageli ei saa kätte kaitseülesande täitmiseks vajalikke materjale riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt. Selle muudatusega ei looda eraldiseisvat alust kriminaalmenetluses uurimisasutustelt või prokuratuurilt teabe nõudmiseks – kriminaalmenetluse teabe avaldamist reguleerib kriminaalmenetluse seadustik eraldi. Muudatusettepanek toimib koos järgmise ettepanekuga.</p>
8)	<p>Täiendada eelnõu punktiga 13b järgmises sõnastuses:</p> <p>“13b) paragrahvi 47 täiendatakse lõigetega 4 ja 5 järgmises sõnastuses:</p> <p>„(4) Kaitsja võib esitada eeluurimiskohtunikule või kohtule taotluse teabevaldaja kohustamiseks väljastama andmeid ja dokumente, kui teabevaldaja alusetult keeldub neid kaitsjale kaitseülesande täitmiseks väljastamast. Kohus vaatab taotluse läbi 14 päeva jooksul taotluse saamisest, kuulates vajadusel ära andmevaldaja, ning taotluse rahuldamise korral määrab tähtaja, mille jooksul tuleb taotletud andmed või dokumendid väljastada.</p> <p>(5) Teabevaldajat, kes jätab temale käesoleva paragrahvi lõike 4 alusel pandud kohustuse täitmata, võib eeluurimiskohtunik või kohus kaitsja taotlusel trahvida.“;</p> <p>Lõike 4 funktsiooniks on sätestada teabe nõudmisel tekkinud vaidluse lahendamise kord. Nimelt kui teabevaldaja keeldub kaitsjale soovitud teabe väljastamisest, on kaitsjal võimalus pöörduda eeluurimiskohtuniku või kohtumenetluses asja menetleva kohtu poole, kes kaitsja taotluse lahendab ja juhul, kui keeldumine oli alusetu, kohustab teabevaldajat kaitsjale nõutud andmed või dokumendid väljastama. Taotlust lahendades tuleb kohtul hinnata, kas andmete või dokumentide väljastamisest keeldumiseks on õiguspärane alus ning kui kaalukas on kaitsja vajadus soovitud materjalide järele. Ka kaitsja nõudmised andmete saamiseks peavad olema proportsionaalsed ega tohi ülemääraselt riivata kolmandate isikute õigusi.</p> <p>Lõige 5 tagab lõike 4 kohase kohtumääruse täitmist seeläbi, et kohtu määruse täitmata jätmise puhul võib kaitsja esitada taotluse andmevaldaja trahvimiseks.</p>
9)	<p>Eelnõu punkt 43 sõnastada järgmiselt:</p> <p>“43) paragrahvi 135 täiendatakse lõikega 8 järgmises sõnastuses:</p> <p>„(8) Kohtumäärus, millega lahendatakse kaitsjoni kohaldamise küsimus, on vaidlustatav määruskaebuse korras.“;</p> <p>Ettepanek korrigeerib sõnastusliku ebatäpsuse eelnõu tekstis, millest võiks jääda mulje, et kohtu poolt omal algatusel kaitsjoni määramine ei ole määruskaebuse korras vaidlustatav. Olukord, kus kohus tõkendi küsimust lahendades hindab valesti süüdistatava pakkumineku- ja retsidiivsusriski, võib tähendada kriminaalmenetluse venima jäämist ning võib ohtu seada kaaskodanike elud, mistõttu selle küsimuse vaidlustamise võimalus tuleb tagada.</p>

10)	<p>Eelnõu punkt 45 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„45) paragrahvi 137¹ täiendatakse lõikega 10 järgmises sõnastuses: „(10) Kohtumäärus, millega lahendatakse elektroonilise valve kohaldamise küsimus, on vaidlustatav määruskaebuse korras.“;</p> <p>Ettepanek korrigeerib sõnastusliku ebatäpsuse eelnõu tekstis, millest võiks jääda mulje, et kohtu poolt omal algatusel elektroonilise valve kohaldamine ei ole määruskaebuse korras vaidlustatav. Olukord, kus kohus tõkendi küsimust lahendades hindab valesti süüdistatava pakkumineku- ja retsidiivsusrisi, võib tähendada kriminaalmenetluse venima jäämist ning võib ohtu seada kaaskodanike elud, mistõttu selle küsimuse vaidlustamise võimalus tuleb tagada.</p>
11)	<p>Eelnõu punkt 49 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„49) paragrahvi 141 täiendatakse lõikega 4 järgmises sõnastuses: „(4) Määrus, millega otsustati kahtlustatava või süüdistatava ametist kõrvaldamise küsimus, on vaidlustatav määruskaebuse korras.“;</p> <p>Ettepanek korrigeerib sõnastusliku ebatäpsuse eelnõu tekstis, millest võiks jääda mulje, et kohtu poolt omal algatusel süüdistatava ametist kõrvaldamine ei ole määruskaebuse korras vaidlustatav. Olukord, kus kohus ise omal algatusel sellise menetluse tagamise meetme kasutusele võtab, peaks olema väga erandlik, kuid pole sellegipoolest välistatud. Seda enam on oluline sätestada, et ametist kõrvaldamise küsimuses tehtud kohtulahend on igal juhul vaidlustatav määruskaebuse korras, kuna meetme kohaldamine võiks süüdistatava jaoks omada väga kaugeleulatuvaid ja pöördumatuid järelmeid.</p>
12)	<p>Eelnõu punkti 54 kohase § 145 lõike 6 punktist 3 jätta välja semikoolon ning sama lõike punkt 5 lugeda sama lõike punktiks 4.</p> <p>Ettepanekuga korrigeeritakse trükiviga.</p>
13)	<p>Eelnõu punkti 54 kohase § 145 lõike 9 viimane lause lugeda sama paragrahvi lõikeks 10.</p> <p>Ettepanekuga viiakse eraldi lõikesse õigusreegel, mis on ülejäänud lõike 9 tekstiga liiga kaudselt seotud ja väärrib eraldi lõikena esile tõstmist. Sellele on viidanud ka advokatuur oma arvamuses.</p>
14)	<p>Eelnõu punkt 65 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„65) paragrahvi 175 täiendatakse lõikega 3¹ järgmises sõnastuses: „(3¹) Kui kohus on süüdistatavale määranud asenduskaitaja, kellel on kaitsekohustus samaaegselt valitud kaitsjaga, võib kohus määrata, et menetluskulu hulka arvatakse asenduskaitaja ja valitud kaitsja poolt täidetud kaitseülesannete kattuvus osas ainult määratud asenduskaitaja tasu ja kulud põhjendatud ja vajalikus ulatuses, kui kohtu hinnangul tingis asenduskaitaja määramise valitud kaitsja või süüdistatava menetlust venitav tegevus.“;</p>

	<p>Muudatusettepanekuga täpsustatakse valitud kaitsja ja temaga paralleelselt tegutseva määratud asenduskaitsja tasude hüvitamist. Senisest sõnastusest võib jääda mulje, et isegi juhul, kui valitud kaitsja on teinud tööd nt 10 istungil ja vaid viimastel paaril istungil menetlust venitanud ja sellega tinginud asenduskaitsja määramise, võiks ka õigeksmõistva otsuse korral süüdistatavale jätta hüvitamata kõik valitud kaitsjale makstud tasud. See ei oleks põhjendatud ning kujutaks endast drakoonilist kaitseõiguse riivet. Vajadusele täpsustuse järele on tähelepanu juhtinud ka advokatuur.</p>
15)	<p>Eelnõu punkt 66 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„66) paragrahvi 185 lõiget 1 täiendatakse teise lausega järgmises sõnastuses: „Kui apellatsioon jääb osaliselt rahuldamata, võib kohus apellatsioonimenetluse kulud jätta osaliselt apellandi kanda.“;“</p> <p>Eelnõu punkti 66 praegune sõnastus on ebaõnnestunud ja võib mõnel juhul tuua kaasa soovimatuid lahendeid. Näiteks olukorras, kus prokuratuur esitab apellatsiooni, mis osaliselt rahuldatakse, võiks eelnõu praegune sõnastus tähendada seda, et ehkki kogu apellatsioonimenetluse on põhjustanud prokuratuur oma osaliselt põhjendamatu apellatsiooniga, ei peaks riik justkui osa menetluskuludest siiski hüvitama. Muudetud sõnastus annab kohtule paindlikkuse kaebemenetluse kulude jaotamisel arvesse võtta seda, millises osas on kaebus põhjendatud – ning põhjendamatus osas panna kaebemenetluse kulud kaebuse esitajale.</p>
16)	<p>Eelnõu punkt 67 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„67) paragrahvi 186 lõiget 1 täiendatakse teise lausega järgmises sõnastuses: „Kui kassatsioon jääb osaliselt rahuldamata, võib kohus kassatsioonimenetluse kulud jätta osaliselt kassaatori kanda.“;“</p> <p>Eelnõu punkti 67 praegune sõnastus on ebaõnnestunud ja võib mõnel juhul tuua kaasa soovimatuid lahendeid. Näiteks olukorras, kus prokuratuur esitab kassatsiooni, mis vaid osaliselt rahuldatakse, võiks eelnõu praegune sõnastus tähendada seda, et ehkki kogu kassatsioonimenetluse on põhjustanud prokuratuur oma osaliselt põhjendamatu kaebusega, ei peaks riik justkui osa menetluskuludest siiski hüvitama. Muudetud sõnastus annab kohtule paindlikkuse kaebemenetluse kulude jaotamisel arvesse võtta seda, millises osas on kaebus põhjendatud – ning põhjendamatus osas panna kaebemenetluse kulud kaebuse esitajale.</p>
17)	<p>Eelnõu punkt 74 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„74) paragrahvi 207 lõige 3 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „(3) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud kaebuse võib esitada kriminaalmenetluse alustamata jätmise põhjendustega teate, prokuratuuri koostatud kaebuse lahendamise määruse või põhjendustega kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia saamisest arvates kümne päeva jooksul, kuid mitte pärast ühe kuu möödumist nimetatud teate või määruse koopia saatmisest kannatanu poolt menetlejale avaldatud aadressile või elektronposti aadressile.“;“</p>

	<p>Muudatuse eesmärgiks on sätestada ajapiir kannatanu poolt kriminaalmenetluse lõpetamise vaidlustamisele, mis kehtivas õiguses puudub. See toob kaasa olukorra, kus ei ole päriselt selge, millal kriminaalmenetluse lõpetamise määrus lõplikult jõustub ja menetluse lõplikult lõpetatuks saab lugeda. On esinenud olukordi, kus kannatanule saadetakse menetluse lõpetamise määrase koopia tema poolt kohtueelses menetluses uurijale avaldatud aadressile või e-posti aadressile, kuid kannatanu otsustab kriminaalmenetluse lõpetamist vaidlustama asuda alles mitu kuud hiljem, väites, et sai määrase koopia kätte vähem kui kümme päeva tagasi ja seega on vaidlustamine tähtaegne. Kuna vaidlustamise tähtaeg hakkab kulgema kannatanu poolt määrase koopia tegelikust kättesaamisest ja seda momenti ei ole võimalik usaldusväärselt tuvastada, muutubki menetluse lõpetamise vaidlustamise õigus faktiliselt kannatanu jaoks tähtjatuks. Selline asjakorraldus rikub õiguskindlust ning võib põhjustada riigi menetlusressursi otstarbetut kulutamist, kui kannatanu suure hiline misega kriminaalmenetluse lõpetamise vaidlustab ning menetluse lõpetamise määrus tühistatakse, kuid asjakohased tõendid on selleks ajaks juba kadunud. Muudatusega sätestatakse kannatanu kaebetähtajale ülempiir, mis rakendub juhul, kui menetluse alustamata jätmise teade või lõpetamise määrus küll saadeti kannatanu poolt menetlejale antud kontaktandmetel, kuid kannatanu selle kättesaamise kohta kinnitust andnud ei ole – näiteks saadeti määrase koopia lihtkirjaga (see on praktikas tavapärane, kuna tähtitud kirjaga saatmine on kallisk) või e-postiga, millele kannatanu kättesaamiskinnitust vastu ei saanud. Sellises olukorras on põhjendatud ka kannatanule endale panna vastutus selle eest, et ta menetlejale edastab toimivad kontaktandmed – sealjuures ei ole oluline, et tegemist oleks nt rahvastikuregistri järgsete kontaktandmetega.</p> <p>Praktikas on järjest suurem hulk menetluslikku suhtlust toimumas e-toimiku süsteemi vahendusel, kus dokumentide kättesaamise kinnitus edastatakse automaatselt. E-toimiku süsteemis edastatakse automaatselt ka teade selle kohta, et inimesele on süsteemis mingi dokument saadetud, millega tal tuleks tutvuda. Kehtiv seadus ei näe aga ette kohustust e-posti aadressi omada, mistõttu on ka võimalik, et isikul puudub teadmine teda e-toimikus ootavast menetlusedokumendist. Seetõttu pelgalt dokumendi e-toimikus kättesaadavaks tegemise hetkega ka õiguslikku tagajärge ei seota ning olukorras, kus mõistliku aja järel on näha, et sinna üles pandud määrust või alustamata jätmise teadet ei ole kätte vaadatud, tuleks menetlejal see saata isiku nendel kontaktidel, mille ta on menetlejale avaldanud.</p> <p>Analoogiline regulatsioon on kättetoimetamiseks sätestatud ka TsMS § 314¹ lg-s 2: „Kui menetlusedokumendi saaja on avaldanud samas kohtumenetluses kohtule enda või oma esindaja aadressi või sidevahendi andmed, võib saata menetlusedokumendi või teabe selle kättesaadavaks tegemise kohta sama aadressi või sidevahendi andmeid kasutades ning menetlusedokument loetakse saatmisest kolme tööpäeva möödumisel saajale kättetoimetatuks.“</p>
18)	<p>Eelnõu täiendada punktiga 75a järgmises sõnastuses:</p> <p>75a) paragrahvi 208 lõikes 4 asendatakse tekstiosa „kümne päeva jooksul“ tekstiosaga „30 päeva jooksul“;“</p>

	<p>Ettepanek peegeldab Justiits- ja Digiministeeriumi nõustumist ringkonnakohtute seisukohaga, et süüdistuskohustusmenetluse kaebused, mida ringkonnakohus vaatab läbi viimase kaabeinstantsina, on oma sisult kohati küllaltki keerulised ning nende lahendamine seaduses sätestatud 10 päeva jooksul ei ole realistlik. Iseäranis ebaproportsionaalne on ringkonnakohtule jäetud kaebuse läbivaatamise aeg võrreldes teiste instantsidega, kes kaebust enne ringkonnakohut menetlevad – riigiprokuratuur näiteks saab kaebuse lahendamiseks tervelt 30 päeva ning kannatanu seejärel vaidlustamiseks samuti 30 päeva. Ei ole põhjendatud, et asjas, kus selleks ajaks võib olla esialgsest menetlust alustamata jätvast või lõpetavast lahendist möödunud juba 160 päeva, peab ringkonnakohus lahendi tegema 10 päevaga. Kaebuse läbivaatamiseks pikema tähtaja sätestamine annab võimaluse ka ringkonnakohtule paremini korraldada asjade läbivaatamist prioriteetide järgi.</p>
19)	<p>Eelnõu punkt 92 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„92) paragrahvi 230 lõige 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:</p> <p>„(1) Kui menetlusosaline või menetlusväline isik soovib kaevata Riigiprokuratuuri määruse või menetlustoimingu peale või kui ta ei nõustu Riigiprokuratuuri määrusega, millega lahendati tema kaebus ringkonnaprokuratuuri või uurimisasutuse tegevuse peale, on tal õigus esitada kaebus maakohtu eeluurimiskohtunikule, kelle tööpiirkonnas vaidlustatud määrus või menetlustoiming on tehtud.“;</p> <p>Muudatus tagab ka menetlusvälisele isikule võimaluse Riigiprokuratuuri määrust vaidlustada eeluurimiskohtuniku juures, sarnaselt menetlusosalistele. Menetlusosalise ja menetlusvälise isiku kaebeõiguse erisused siin ei ole põhjendatud, nagu on märkinud ka advokaatur oma arvamuses.</p>
20)	<p>Eelnõu punkt 114 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„114) paragrahvi 256¹ lõige 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:</p> <p>„(1) Kui isik on kahtlustatav teise astme kuriteos, mille tõendamiseseme asjaolud on selged ja mille kohta on kogutud kõik vajalikud tõendid, võib prokuratuur kohtult taotleda kriminaalasja lahendamist kiirmenetluses. Taotlus esitatakse 48 tunni jooksul alates isiku kahtlustatavana ülekuulamisest või kahtlustatavana kinnipidamisest, olenemata kuriteo toimepanemise ajast.“;</p> <p>Muudatusega parandatakse lausestusviga sätte teises lauses, kus alternatiivsete normielementide vahelt oli puudu sidesõna „või“.</p>
21)	<p>Eelnõu punktides 125 ja 130 asendada sõna „osaotsus“ sõnaga „otsus“ vastavas käändes.</p>

	<p>Muudatus on vajalik, et vältida väärtõlgendust, justkui eelnõukohaste muudatuste järel saaks süüdistusakti fataalsete puuduste puhul õigeksmõistvat otsust ilma asja arutamist jätkamata teha vaid siis, kui kohtu ees on otsustamiseks vähemalt kaks süüdistusepisoodi – ühe süüdistusepisoodi puhul ei saaks tegu olla <i>osaotsusega</i>. Lisatavate sätete eesmärk on kõikides kriminaalasjades võimaldada kohese õigeksmõistva otsuse tegemine osas, milles on näha, et süüdistus on ilmselgelt alusetu. Teisisõnu, õigeksmõistev otsus, mis tehakse ilma asja edasise arutamiseta, võib olla osaotsus, kui pärast seda otsust mingi osa süüdistusest veel menetlusse jääb, kuid võib olla ka lõplik kohtuotsus, kui süüdistus sellega täies mahus lahendatud saab.</p>
22)	<p>Eelnõu punkt 142 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„142) paragrahvi 286¹ täiendatakse lõikega 4 järgmises sõnastuses:</p> <p>„(4) Kohus lahendab tõendi lubatavuse küsimuse võimalikult kohe pärast sellekohase vaidluse tekkimist selliselt, et vaidlustatud tõendi sisu ei saaks kohtule enne selle lubatavuse küsimuses seisukoha võtmist teatavaks. Kui kohus otsustab tõendi lubamatuks tunnistada, seda kohtuistungil ei uurita ja kohtutoimikusse ei võeta.“;</p> <p>Muudatus lahendab esialgses sõnastuses olnud loogikavea: olukorras, kus ei ole selge, kas tegu on lubatud või lubamatu tõendiga, ei ole korrektne seda liigitust aluseks võtta. Seetõttu tulebki viidata pigem <i>vaidlustatud</i> tõendile, mille lubamatus või lubatavus alles selgub, kuid mille sisu ei peaks kohtule enne tõendi lubatavuse küsimuse otsustamist teatavaks saama.</p>
23)	<p>Eelnõu punkt 157 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„157) paragrahvi 289 täiendatakse lõikega 5 järgmises sõnastuses:</p> <p>„(5) Tunnistaja ütluste usaldusväärsuse kinnitamiseks võib tema varasemate väidete kohta tõendeid uurida siis, kui vastaspool on ütluste usaldusväärsuse kahtluse alla seadnud.“;</p>

	<p>Advokatuur on juhtinud tähelepanu, et eelnõu praegune sõnastus ei ole piisavalt selge selles osas, et seadustikku lisatav lõige 5 piirab ka muude tunnistajate ütluste esitamist kohtus ütluste usaldusväärsuse kinnitamiseks. Advokatuuri arvates avab eelnõu praegune sõnastus võimaluse tõendite paljundamiseks, st esmase tõendi allikaks olev tunnistaja saab temale vahetult teada olevat tõendusteavet edasi rääkida ning selle tulemusel tekib justkui tunnistajaid juurde. Advokatuuri märkus vaatab küll mööda asjaolust, et KrMS § 289 alusel kohtu ette jõudev teave ei oma iseseisvat tõendiväärtust ning on üksnes usaldusväärsuse hindamisel kasutatav, ent on sellegipoolest tähelepanuväärne, kuna olenemata tõendi nõ õiguslikult ette nähtud toimest, mõjutaks täiendavate tunnistajate kutsumine intuiitiivselt kohtu otsustamisprotsessi. Seetõttu muudatusega hõlmatakse igasuguste selliste tõendite esitamine, mille eesmärgiks on tunnistaja varasemate väidete usaldusväärsuse kinnitamine, sh teiste isikute sel eesmärgil kohtusse tunnistajaks kutsumine. Advokatuuri arvates tuleks siin teha viide ka KrMS § 66 lg-le 2-1 ning lubada vaid neil alustel tunnistajaid usaldusväärsuse kinnitamiseks kutsuda, ent see piirang ei ole põhjendatud: tõendiks tõendamiseseme asjaolu kohta on nn esmane tunnistaja ning ülejäänud isikud, kes kohtule teavad rääkida sellest, mida nad on tunnistajalt varem kuulnud, annavadki tegelikult ütlusi vaid selle kohta, mida nad tunnistajalt kuulsid, mitte aga selle kohta, mida algne tunnistaja päriselt nägi või ei näinud.</p>
24)	<p>Eelnõu punkt 189 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„189) paragrahvi 338 punkt 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „viga tõendite hindamisel“;“</p> <p>Muudatusega parandatakse viga esialgse eelnõu sõnastuses: muudetav KrMS § 338 on ühelõikeline, mistõttu muudetakse KrMS § 338 punkti 1, mitte KrMS § lõike 1 punkti 1.</p>
25)	<p>Eelnõu punkt 198 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„198) paragrahvi 387 lõige 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:</p> <p>„(1) Määruskaebus esitatakse 15 päeva jooksul alates päevast, mil isik sai vaidlustatavast kohtumäärusest teada või pidi teada saama, vaidlustatava kohtumääruse teinud kohtule, kui käesoleva paragrahvi lõigetes 1¹ – 2¹ ei ole sätestatud teisiti.“;“</p> <p>Muudatusega parandatakse viga esialgse eelnõu tekstis olevas viites.</p>
26)	<p>Eelnõu punkt 203 sõnastada järgmiselt:</p> <p>203) paragrahvi 390 lõige 3 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:</p> <p>„(3) Ringkonnakohus vaatab määruskaebuse läbi 30 päeva jooksul kaebetähtaja möödumisest.“;“</p>

	<p>Muudatusettepanek tõukub Tartu Ringkonnakohtu arvamusest, milles juhitakse tähelepanu, et määruskaebuse lahendamiseks ei ole mõistlik alustada enne kaebetähtaja möödumist, kuna määruskaebusi võib kaebetähtaja jooksul laekuda veel. Kui aga kaebust lahendama asuda kohe kaebuse saamisel ja see sattub olema kaebetähtaja alguses, siis jääks hiljem laekuva kaebuse lahendamiseks põhjendamatult vähe aega.</p>
27)	<p>Eelnõu täiendada punktiga 218a järgmises sõnastuses:</p> <p>„218a) paragrahvi 416 lõike 5 lõppu lisatakse tekstiosa „või süüdimõistetut ei õnnestunud välja saata.“;“</p> <p>Ettepaneku eesmärgiks on välistada olukord, kus välismaalasest süüdimõistetut viiakse vanglast üle kinnipidamiskeskusse, st vabastatakse juba vangistuse kandmisest, kuid hiljem siiski mingil põhjusel (olgu siis isiku enda tegevuse tõttu nt piiril või lennukis või nt koduriigis aset leidnud ootamatute arengute tõttu) tema väljasaatmine ei õnnestu. Kehtivas seaduses ei ole selline olukord ühemõtteliselt reguleeritud ning võib tekkida irdtõlgendus, et süüdimõistetut tuleb sellises olukorras hoopis Eestis vabastada. On tõsi, et isikut ei tohiks üldse vanglast vabastada, kui tema väljasaatmine ei ole kindel, ent kui isikul puuduvad kehtivad dokumendid, siis PPA temale koduriigist väljasaatmiseks dokumente taotleda ei saa, kuni isik viibib Eestis seaduslikul alusel. Seaduslikuks aluseks on mh ka kinnipidamiskohas karistuse kandmine. KrMS muudatusega luuakse selgesõnaline alus väljasaatmise ebaõnnestumise korral täitmiskohtuniku määrusega isik uuesti karistust kandma suunata.</p>
28)	<p>Eelnõu täiendada punktiga 218b järgmises sõnastuses:</p> <p>„218b) paragrahvi 416 täiendatakse lõikega 7 järgmises sõnastuses:</p> <p>„(7) Käesoleva paragrahvi lõike 1 alusel tehtud määrus avalikustatakse Riigi Teatajas käesoleva seadustiku §-s 408¹ sätestatud korras.“;“</p> <p>Muudatusega sätestatakse karistuse täitmisele pööramisest loobumise määruse avalikustamine. Olukorrad, kus kohtuotsus jääb täide viimata, sest riik loobub selle täitmisele pööramisest, on väga erandlikud ning seda enam on taoliste juhtumite suhtes õigustatud kõrge avalik huvi. Kohtuotsuse täitmisel tekkinud küsimuste lahendamisel tehtud määruste avalikustamise vajadusele on tähelepanu juhtinud mh meediaettevõtjad, Tartu Ringkonnakohtu ja ka Riigikohtu. Riigikohtu selgitas 08.11.2024.a kohtumääruses 1-21-5438¹, et menetlust lõpetavate kohtuotsuste ja -määruste all tuleb mõista kohtulahendeid, millega <i>kriminaalasja kohtulik arutamine</i> selle kohtuastme jaoks siduvalt lõpetatakse. Sellisteks lahenditeks on eeskätt vastava kohtuinstantsi kohtuotsused kõigis menetlusliikides (KrMS § 238 lg 1 p 4, § 248 lg 1 p 5, § 253 p 1, § 256⁵ lg 1 p 2, § 309 lg 1, § 337 lg 1 ja § 361 lg 1) ning kohtumäärused, millega kriminaalmenetlus mis tahes menetlusliigis lõpetatakse kriminaalmenetlust välistavate asjaolude esinemise tõttu (KrMS § 199 lg 1 p-d 2-6), seoses mõistliku aja möödumisega (KrMS § 274²) või otstarbekuse kaalutlustel (KrMS § 274 lg-d 5-6). Erinevalt loetletud lahenditest ei ole täitemenetluses tehtavatel määrustel <i>kriminaalmenetlust</i> lõpetavat toimet. Selliseid esimese ja teise astme kohtu määruseid arvutivõrgus ei avalikustata, kuna need ei kuulu</p>

¹ <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=1-21-5438/66>

	<p>KrMS § 408¹ lg 1 kohaldamisalasse. Vajaduse korral võib seadusandja KrMS § 408¹ lg 1 alusel arvutivõrgus avalikustatavate kohtulahendite ringi laiendada. Näiteks võib kaaluda loetelu täiendamist KrMS § 426 lg 1 alusel tehtavate määruste, aga ka muude määrustega, mille vastu võib avalikkusel olla põhjendatud huvi.</p>
29)	<p>Eelnõu punkt 220 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„220) paragrahvi 424¹ lõige 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „(1) Kriminaalasja lahendanud maakohtu täitmiskohtunik võib vangla taotlusel käesoleva seadustiku § 416 lõike 1 punktides 1 ja 2 sätestatud alustel ning § 416 lõikes 2 sätestatud ja karistuse eesmärgi arvesse võttes oma määrusega vabastada süüdimõistetu edasisest karistuse kandmisest. Karistusest vabastamise taotluse lahendamisel kuulab täitmiskohtunik ära prokuratuuri seisukoha.““</p> <p>Muudatusega muudetakse vangistuse täitmisel tekkinud küsimuste lahendamise kohtualluvust selliselt, et neid küsimusi hakkab lahendama selle maakohtu täitmiskohtunik, kus asi lahendati, st kus tehti sisuline otsus, mille alusel isik karistust kannab. Muudatus on tingitud sellest, et viimaste aastate erinevate otsuste tulemusel on Eestis kinnipeetavad koondunud Viru ja Tallinna vanglatesse. Kehtiv kriminaalmenetluse seadustik näeb ette, et isiku ennetähtaegse karistusest vabastamise taotlust lahendab karistuse kandmise asukoha järgse maakohtu täitmiskohtunik. See tähendab, et samal ajal kui mujal Eestis täitmiskohtunike koormus kahaneb ja on näiteks Pärnu Maakohtus praktiliselt olematu, siis Harju ja Viru maakohtutes koormus kasvab ning hakkab ebaproportsionaalselt mõjutama nende kohtute töökoormust. Sealjuures toimub karistuse kandmisega seotud küsimuste lahendamine eelkõige video vahendusel peetavatel istungitel, mistõttu esialgsed kaalutlused, miks karistuse kandmisel tekkinud küsimusi vangla asukoha järgses kohtus lahendati, tänapäeval ei ole enam aktuaalsed. Seetõttu on kohtute koormuse ühtlasemaks ja proportsionaalsemaks jaotamiseks põhjendatud kõikide täitmiskohtuniku asjade jaotamine sellele maakohtule, kus kriminaalasi lahendati. Sellise ettepaneku on teinud mh ka Harju Maakohus.</p>
30)	<p>Täiendada eelnõu punktiga 220a järgmises sõnastuses:</p> <p>„220a) paragrahvi 424¹ lõiget 3 täiendatakse pärast tekstiosa „või väljasaatmisest“ tekstiosaga „või kui süüdimõistetu ei õnnestunud välja saata.““</p> <p>Ettepaneku eesmärgiks on välistada olukord, kus välismaalasest süüdimõistetu viiakse vanglast üle kinnipidamiskeskusse, st vabastatakse juba vangistuse kandmisest, kuid hiljem siiski mingil põhjusel (olgu siis isiku enda tegevuse tõttu nt piiril või lennukis või nt koduriigis aset leidnud ootamatute arengute tõttu) tema väljasaatmine ei õnnestu. Kehtivas seaduses ei ole selline olukord ühemõtteliselt reguleeritud ning võib tekkida irdtõlgendus, et süüdimõistetu tuleb sellises olukorras hoopis Eestis vabastada. On tõsi, et isikut ei tohiks üldse vanglast vabastada, kui tema väljasaatmine ei ole kindel, ent kui isikul puuduvad kehtivad dokumendid, siis PPA temale koduriigist väljasaatmiseks dokumente taotleda ei saa, kuni isik viibib Eestis seaduslikul alusel. Seaduslikuks aluseks on mh ka kinnipidamiskohas karistuse kandmine. KrMS muudatusega luuakse selgesõnaline alus väljasaatmise</p>

	ebaõnnestumise korral täitmiskohtuniku määrusega isik uuesti karistust kandma suunata.
31)	<p>Täiendada eelnõu punktiga 220b järgmises sõnastuses:</p> <p>„220b) paragrahvi 424¹ täiendatakse lõikega 5 järgmises sõnastuses: „(5) Kui täitmiskohtunik jätab käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud taotluse rahuldamata, võib uue taotluse süüdimõistetu edasisest karistuse kandmisest vabastamiseks käesoleva paragrahvi alusel esitada mitte varem kui ühe aasta möödumisel eelmise taotluse rahuldamata jätmisest.“;“</p> <p>Muudatuse eesmärgiks on vältida olukorda, kus vanglas karistust kandev välismaalane ujutab kohtusüsteemi üle taotlustega enda enne tähtaega karistusest vabastamiseks. Riigikohus on leidnud, et vanglal ei ole kinnipeetava poolt KrMS § 424¹ alusel esitatavate taotluste kohtule edastamise juures kaalutusõigust, mistõttu, nagu Tartu Ringkonnakohtu arvamuses läbinägelikult märgitakse, ei välista kehtivas õiguses miski seesuguste taotluste esitamist sisuliselt järgmisel päeval pärast eelmise rahuldamata jätmist. See ei ole mõistlik ega ka kooskõlas üldise lähenemisega, mille kohaselt on karistuse kandmisest ennetähtaegse vabastamise taastootlemise eel teatud kohustuslik aeg mh ka kodumaistel süüdimõistetutel. Puudub põhjus, miks välismaalastest süüdimõistetud võiksid selliseid taotlusi esitada ilma piiranguteta. Muudatusega sätestatakse, et uue taotluse võib süüdimõistetu esitada pärast aasta möödumist eelmise taotluse rahuldamata jätmisest. See ei piira muudel alustel taotluste esitamist ega läbivaatamist.</p>
32)	<p>Täiendada eelnõu punktiga 220c järgmises sõnastuses:</p> <p>„220c) paragrahvides 425, 426 ja 426¹ asendatakse tekstiosa „karistuse täitmise asukoha järgse maakohtu täitmiskohtunik“ tekstiosaga „kriminaalasja lahendanud maakohtu täitmiskohtunik“ vastavas käändes;“</p> <p>Muudatusega karistuse täideviimisel tekkinud küsimuste lahendamise kohtualluvust selliselt, et neid küsimusi hakkab lahendama selle maakohtu täitmiskohtunik, kus asi lahendati, st kus tehti sisuline otsus, mille alusel isik karistust kannab. Muudatus on tingitud sellest, et viimaste aastate erinevate otsuste tulemusel on Eestis kinnipeetavad koondunud Viru ja Tallinna vanglatesse. Kehtiv kriminaalmenetluse seadustik näeb ette, et isiku ennetähtaegse karistusest vabastamise taotlust lahendab karistuse kandmise asukoha järgse maakohtu täitmiskohtunik. See tähendab, et samal ajal kui mujal Eestis täitmiskohtunike koormus kahaneb ja on näiteks Pärnu Maakohtus praktiliselt olematu, siis Harju ja Viru maakohtutes koormus kasvab ning hakkab ebaproportsionaalselt mõjutama nende kohtute töökoormust. Sealjuures toimub karistuse kandmisega seotud küsimuste lahendamine eelkõige video vahendusel peetavatel istungitel, mistõttu esialgsed kaalutlused, miks karistuse kandmisel tekkinud küsimusi vangla asukoha järgses kohtus lahendati, tänapäeval ei ole enam aktuaalsed. Seetõttu on kohtute koormuse ühtlasemaks ja proportsionaalsemaks jaotamiseks põhjendatud kõikide täitmiskohtuniku asjade jaotamine sellele maakohtule, kus kriminaalasi lahendati. Sellise ettepaneku on teinud mh ka Harju Maakohus.</p>

33)	<p>Eelnõu punkt 222 sõnastada järgmiselt:</p> <p>„222) paragrahvi 432 täiendatakse lõigetega 5 ja 6 järgmises sõnastuses:</p> <p>„(5) Määruse peale, millega täitmiskohtunik lahendab süüdimõistva otsuse täitmisel tekkinud küsimused, võib prokuratuur ja muu menetlusosaline, keda määrus puudutab, esitada määruskaebuse.</p> <p>(6) Määrus, millega täitmiskohtunik lahendab süüdimõistva otsuse täitmisel tekkinud küsimused, avalikustatakse käesoleva seadustiku §-s 408¹ sätestatud korras.“;</p> <p>Muudatusega sätestatakse karistuse täitmisega seotud küsimuste lahendamisel (sh karistuse kandmisest osaline vabastamine, tingimisi mõistetud karistuse täitmisele pööramine, karistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine) tehtud kohtulahendite avalikustamine. Kohtuotsuse täitmisel tekkinud küsimuste lahendamisel tehtud määruste avalikustamise vajadusele on tähelepanu juhtinud mh meediaettevõtjad, Tartu Ringkonnakohus ja ka Riigikohus. Riigikohus selgitas 08.11.2024.a kohtumääruses 1-21-5438², et menetlust lõpetavate kohtuotsuste ja -määruste all tuleb mõista kohtulahendeid, millega <i>kriminaalasja kohtulik arutamine</i> selle kohtuastme jaoks siduvalt lõpetatakse. Sellisteks lahenditeks on eeskätt vastava kohtuinstantsi kohtuotsused kõigis menetlusliikides (KrMS § 238 lg 1 p 4, § 248 lg 1 p 5, § 253 p 1, § 256⁵ lg 1 p 2, § 309 lg 1, § 337 lg 1 ja § 361 lg 1) ning kohtumäärused, millega kriminaalmenetlus mis tahes menetlusliigis lõpetatakse kriminaalmenetlust välistavate asjaolude esinemise tõttu (KrMS § 199 lg 1 p-d 2-6), seoses mõistliku aja möödumisega (KrMS § 274²) või otstarbekuse kaalutlustel (KrMS § 274 lg-d 5-6). Erinevalt loetletud lahenditest ei ole täitemenetluses tehtavatel määrustel <i>kriminaalmenetlust</i> lõpetavat toimet. Selliseid esimese ja teise astme kohtu määruseid arvutivõrgus ei avalikustata, kuna need ei kuulu KrMS § 408¹ lg 1 kohaldamisalasse. Vajaduse korral võib seadusandja KrMS § 408¹ lg 1 alusel arvutivõrgus avalikustatavate kohtulahendite ringi laiendada. Näiteks võib kaaluda loetelu täiendamist KrMS § 426 lg 1 alusel tehtavate määruste, aga ka muude määrustega, mille vastu võib avalikkusel olla põhjendatud huvi. Avalikkusel on huvi saada infot, mis saab süüdimõistetu karistusest. Samuti on oluline, et sellekohane kohtupraktika oleks teada, kuna võimaldab saavutada suurema ennustatavuse ja seeläbi suurema õiguskindluse. Eriti olukorras, kus karistuse täitmisel tekkivate küsimuste lahendamise asjad jaotuvad edaspidi kohtunike vahel üle riigi, on oluline kohtupraktika ühtlustamise ja kvaliteetse õigusemõistmise jaoks see, et kohtulahendid oleks avalikud ja juurdepääsetavad. Muudatusettepanek hõlmab kõikide KrMS 18. peatüki 4. jao alusel tehtud lahendite avalikustamist.</p>
34)	<p>Lisada eelnõusse § 4¹ järgmises sõnastuses:</p> <p>„§ 4¹ Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse muutmine</p> <p>Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 29 lõikes 2 asendatakse tekstiosa „kriminaalmenetluse seadustiku § 126¹⁴ punktides 2, 4, 5, 6 ja 7“ tekstiosaga „kriminaalmenetluse seadustiku § 126¹⁴ lõike 1¹ punktides 1 – 5“.</p>

² <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=1-21-5438/66>

	Muudatuse vajadusele juhtis tähelepanu Siseministeerium. Muudatusega korrigeeritakse RSVS § 29 tekstis olev ebatäpsus ning uuendatakse viited lähtuvalt eelnõukohaselt muudetava kriminaalmenetluse seadustiku sätete numeratsioonist.
35)	Asendada eelnõu § 7 tekstis sõna „aprillil“ sõnata „juunil“
	Seadusemuudatuse jõustumise kuupäev peab võimaldama piisava pikkusega ülemineku- ja harjumise perioodi. Kuna mitmed muudatused vajavad edukaks rakendumiseks ka kriminaalmenetluses osalejate koolitamist, ei ole realistlik, et isegi kui seaduseelnõu menetlemine sujub viivituste ja tõrgeteta, saaks piisavad ettevalmistused tehtud juba aprilli alguseks. Seetõttu on otstarbekam seaduse jõustumine ette näha ajavaruga, mis võimaldab kõikidel asjaosalistel uuendusteks ettevalmistused teha.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Andreas Kangur
Andreas.Kangur@justdigi.ee